

Reflexia vedeckej práce v zborníku Jazyk - médiá - text

(Jazyk – médiá – text. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis.

Prešov: Filozofická fakulta, 2012. Ed. Martin Blaho. 419 s. ISBN 978-80-555-0535-0)

Katarína Balková, Filozofická fakulta PU, Inštitút slovakistických, mediálnych a knižničných štúdií, katarinabalkova@centrum.sk

Dňa 5. novembra 2010 sa na pôde Lingvokulturologického a prekladateľsko tlmočnického centra excelentnosti pri Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove konala medzinárodná vedecká konferencia Jazyk – médiá – text.

Zborník zo spomínanej konferencie obsahuje množstvo pozoruhodných tém s celkovým počtom 38 príspevkov od 39 autorov. Lingvokulturologická, literárnovedná a masmediálna sekcia zahŕňa 19 príspevkov a rovnaké zastúpenie nachádzame aj v jazykovej a translatickej sekcii.

Lubica Babotová v rámci témy *Historiografické, literárnovedné a kulturologické vydania ukrajinskej národnostnej menšiny na Slovensku v priesečníku tisícročí* analyzuje štúdie zaoberajúce sa literatúrou ukrajinskej menšiny na Slovensku. Predmetné štúdie boli publikované vo vedeckom zborníku Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku so snahou o podporu skúmania literárneho dedičstva ukrajinskej literatúry.

Fikcia a skutočnosť v mediálnych textoch postmodernej doby od Kataríny Bielekovej je poukázaním na nebezpečenstvo médií v súvislosti s ovládaním myšlienkových obsahov ľudí. Človek osciluje medzi fikciou a realitou s nádejou na lepšie vyhliadky.

Martin Blaho sa vo svojom príspevku *Jazyk formy politickej korektnosti v mediálnom texte* zaoberá politickou korektnosťou. Charakterizuje ju ako sociálno-politický fenomén schopný vplývať na jazyk, jazykovú normu. Upozorňuje na skutočnosť, že politická korektnosť jazyka sa môže prevrhnúť a stať sa nástrojom vlastnej diskreditácie namiesto toho, aby hájila práva človeka. Ako príklad obrátenia politickej korektnosti na absurdno uvádza rozprávku *Tri prasiatka* z knihy J. F. Gardena *Politically Correct Bedtime Stories*.

Richard Millet, „posledný spisovateľ“ je predmetom skúmania Jána Drengubiaka. V príspevku sa venuje osobnosti a dielu tohto kontroverzného autora súčasnej francúzskej literatúry, ktorého tvorba je osobitá, sprevádzaná stálym prelínaním sa fikcie a autobiografie.

Témou *Renesančné vidiecke sídla v Šariši* sa zaoberá Eva Dušenková, ktorá opisuje viaceré kaštiele postavené v renesančnom slohu na území niekdajšej Šarišskej stolice na severovýchode Slovenska. Autorka podáva dostatok informácií z ich histórie, opisuje konštrukciu i architektonické detaily. Práve tie nasvedčujú, že na Slovensku bol priamy vplyv talianskej renesancie, hlavne toskánskych stavebných postupov.

Autorka Lenka Gogová si vybrala zaujímavú tému - *Humor – jazyk popkultúry*. Na začiatku uvádza rôzne pohľady na dejinné chápanie humoru. Ďalej vysvetľuje základnú lingvistickú teóriu humoru, štruktúru vtípu a všeobecnú teóriu verbálneho humoru, ktorá v sebe zahŕňa prostriedky podieľajúce sa na komplexnom procese tvorby vtípu.

Lubomír Guzi vo svojej štúdiu *Lingvokulturológia ako lingvistická disciplína – definície a východiská* definuje lingvokulturológiu ako osobitú lingvistickú disciplínu. Opisuje jej zložky, rozdiely oproti iným disciplínam, poukazuje na aktuálny problém lingvokulturológie, ktorým je diskusia o predmete jej výskumu, o jednotkách skúmania a štúdia. Autor uvádza a charakterizuje jej základné pojmy, ako aj tri aspekty lingvokultúrnej oblasti, ktoré môžu utvoriť autonómne smery výskumu. V závere vyčleňuje štyri školy kulturológie.

Slováci v nemeckej literatúre konca 19. storočia na príklade diela Karla Maya sú témou príspevku Christiana Irsfelda. Autor v úvode uviedol aj ďalšie diela, v ktorých sa spomína Slovensko, resp. Slováci. Skúma postavenie Slovákov v dielach Karla Maya, konkrétne v románoch *Karavána otrokov* a *Old Firehand*, kde sa nepotvrdilo vnímanie Slováka ako nejakej okrajovej postavy ako to bolo v iných textoch nemeckej literatúry 2. polovice 19. storočia. Z Mayovej monografie *Dve storočia nemecko-maďarských literárnych kontaktov* pochádza postava *Uszkara Istvana*. Karl May siahol aj po niekoľkých citátoch uvedených v slovenčine a v konečnom dôsledku vykresľuje postavu *Uszkara Istvana* pozitívne.

Mecenášstvo a premeny hudobnej kultúry východného Slovenska v 18. a 19. storočia je predmetom záujmu Slávkovej Kopčákovéj. Vo svojej práci sa venuje súčasným stavom výskumu hudobnej kultúry východného Slovenska, predovšetkým v období klasicizmu a raného romantizmu. Súčasťou tohto príspevku je aj opis hudobno-kultúrnych centier východného Slovenska a krátka analýza dvoch skladieb *Cornelie Dežoffy*.

Jurij Viktorovič Lučinskij sa v príspevku *Globálne vydania periodík v súčasnom ruskom mediálnom priestore* zameriava na problematiku súčasného stavu mediálnych formátov v Rusku z pohľadu globalizovaných formátov a na ich pôsobenie v mediálnom priestore v Ruskej federácii. Autor dodotýka, že popri printovej forme má svoje pevné miesto aj televízia a internet.

Obsahovou náplňou príspevku *Obchodný jazyk v postsovietskom období* od Janiny Makosza-Bogdan je reflexia pretvárania lexikálnych systémov Ruska a Poľska v období Perestrojky. Autorka spomína tri hlavné procesy v rámci ekonomickej terminológie.

Zuzana Malinovská v práci *Jazyk, text a politická korektnosť: na príklade Richarda Milleta* spomína francúzskeho spisovateľa. Píše o ňom ako o autorovi, ktorý má svoj osobitý postoj k jazyku, inklinuje k tradíciám. Vyznáva čistý jazyk, v ktorom pripúšťa aj použitie politicky nekorektného výrazu.

Dalšia štúdia Zuzany Malinovskej *Le français (malinkisé) d'Ahmadou Kourouma* je venovaná skúmaniu literárneho jazyka frankofónneho prozaika *Ahmadou Kourouma*, ktorý sa narodil na Pobreží Slonoviny a jeho materinským jazykom je malinké. Na základe tohto afrického jazyka a francúzštiny *Kourouma* vytvára vlastný umelecký jazyk, ktorý je predmetom záujmu autorky.

Cieľom príspevku Petra Oborníka *Praktická analýza popkultúrneho kódu v hudobných videoklipech* je diskurzívny individualizmus, pri ktorom je nutné brať do úvahy disponibilné zdroje (primárne, sekundárne), marketingový normativizmus (propagácia, presvedčenie percipienta) a mediálny diskurz (videoklip ako vzor, ideál, možnosť identifikovať sa s interpretom). Diskurzívny individualizmus sa teda formuje na základe daných faktorov, pričom pod týmto pojmom rozumieme možnosť konfrontovať svoju osobnosť s mediálnym a prinášať do svojej individuality len to nové, čo neporuší vnútornú identitu a ľudskú prirodzenosť.

V príspevku Martiny Petrikovej *Ako zariekať radosť (O literatúre, ideológii a baladických stránkach skutočnosti pri pririekani tvaru ľudovej baladickéj piesne Bednárovej drámy Tri dcéry)* sa pojednáva o baladickom texte vo filmovom scenári Alfonza Bednára k filmu Štefana Uhera *Tri dcéry*. Úvahy smerujú k vzájomnému vzťahu literatúry a ideológie, k Bednárovej polemike zaoberajúcej sa schematizmom. Na základe ideálu balady *Zvolávali na vojnu* Bednár vo svojom texte vytvoril nebaladickú skutočnosť, nový model sveta, v ktorom sa odsúva baladický príbeh a vytvára sa príbeh o komunistickej moci.

Juraj Rusnák sa v štúdiu *Úvahy o interaktivite v textoch súčasných elektronických médií* venuje problematike interaktivity v elektronických médiách a zdôrazňuje komunikačnú performanciu. Autor vyčleňuje šesť druhov interaktívnych mediálnych textov. V konečnom

dôsledku interaktivita podporila šírenie nových foriem textov elektronických médií ako napr. blogy alebo sociálne siete.

Jozef Sipko vo svojom príspevku *Koncept a konceptosféra v jazyku* definuje termín koncept, z ktorého vzniká celá konceptosféra jazyka. Podotýka, že jej výskum napomáha pri odhaľovaní etnokultúrneho obsahu jazykových jednotiek. Je dôležité prezentovať koncept tak, aby čo najpresnejšie vystihoval mentálny svet človeka jeho vlastnej kultúry.

Lingvokulturoológia antropónym je názov ďalšieho príspevku Jozefa Sipka. Autor poukazuje na význam antropónym, pretože predstavujú pomerne bohatý informačný zdroj o každej etnokultúre. O antropónymách píše ako o hodnotách, ktoré môžu mať hodnotovú labilitu, ale na druhej strane zosobňujú trvalé antropocentrické hodnoty národnej kultúry.

Pavol Zupal vo svojom príspevku *Poznámky k postaveniu rozprávkového žánru v nemeckej literatúre 18. a 19. storočia* vykresľuje postavenie rozprávkového žánru v konkrétnom období. Uvádza, že rozprávka má výsadné postavenie v nemeckej literatúre 18. a 19. storočia. Podotýka, že treba rozlišovať autorskú a ľudovú rozprávku a poukázať na rozdiely medzi nimi. V štúdiu sa spomínajú aj bratia Grimmovci, ktorí sú autormi knihy *Detské a domáce rozprávky*, pričom Jacob Grimm vníma rozprávky ako závažné výpovede o minulosti.

Príspevok Ľubomíra Beleja *Deideologizácia a globalizácia ako dominantné tendencie rozvoja ukrajinského onomastikonu* pojednáva o deideologizačných a globalizačných tendenciách ukrajinského onomastikonu, ktorý sa snaží o udržanie si svojej národnej identity.

V príspevku *Študijný program Ukrajinský jazyk a kultúra v rámci študijného odboru 2.1.32 Cudzíe jazyky a kultúry* Mária Čizmárová uvádza, že v dôsledku zvýšeného záujmu o štúdium ukrajinského jazyka ako cudzieho jazyka bolo nutné vytvoriť nový študijný program, ktorý by umožňoval štúdium na bakalárskom i magisterskom stupni. Autorka sa vyjadruje aj o zámere vydania modernej učebnice ukrajinského jazyka napísanej v štátnom jazyku.

Autorka Dobrina Georgieva Daskalova sa vo svojom príspevku *Základné jazykové charakteristiky publicistických textov (osobitosti komentovaných textov)* snaží analyzovať vývojové tendencie v súčasnom bulharskom jazyku. Zameriava sa na fakty, ktoré svedčia o silnejšom vplyve hovorového jazyka na publicistický text.

Predmetom štúdie Mariána Fedorka *Miesto lingvistiky v kurikulumoch štúdia prekladateľstva* je otázka miery lingvistických disciplín v štúdiu prekladateľstva, nakoľko sú nevyhnutné pre daný študijný odbor. Pozornosť venuje aj obsahovej náplni jednotlivých predmetov. V súvislosti s nastolenou problematikou sú v príspevku vyčleňované dva základné metodologické prístupy v súvislosti s nastolenou problematikou. Prvým prístupom je nazeranie na problém cez prizmu prekladateľskej praxe, do ktorej majú absolventi vstúpiť a druhým prístupom je porovnanie kurikulumov s kurikulumami na zahraničných univerzitách.

Autor Milan Ferenčík si ako tému svojho príspevku stanovil *Zdvorilosť v postmodernej dobe: pragma/sociolingvistická teória zdvorilosti v období paradigmatického obratu*. Vo svojej práci sa sústreďuje na teóriu zdvorilosti a nastoľuje problém sfunkčnenia, ako aj možnosť vyprázdnenia obsahov termínov zdvorilosti. Príspevok načrtáva výskum postmoderného zdvorilostného diskurzu.

Tetjana Dmitrivna Gnatkovič sa v príspevku *Kompetenčný prístup jazykového vzdelávania na stredných školách* zaoberá významom kompetenčného prístupu jazykového vzdelávania. Autorka vysvetľuje definície kompetenčného prístupu, jazykovej kompetencie, rečovej kompetencie a komunikatívnej kompetencie. Zároveň uvádza kľúčové kompetencie napomáhajúce formovaniu jazykovej osobnosti na stredných školách na Ukrajine.

Lidija Petrivna Chodanyč sa vo svojom príspevku *Vzdelávacie konštanty detskej literatúry: pokus o systemizáciu* zaoberá vzdelávacími aspektami detskej literatúry. Autorka sa zmieňuje o tom, že vzdelávací ideál národa, hlavné postuláty morálnych noriem a

kultúrneho bohatstva z hľadiska etnopedagogického reflektované v detskom folklóre a národnú mentalitu je jasne vidieť. Pokúša sa kombinovať vzdelávacie konštanty umenia s hierarchiou ľudských požiadaviek, s kolektívnym vedomím a s definíciou kolektívneho podvedomia.

Problematikou cudzích slov v médiách sa zaoberá Mária Imrichová v príspevku *Termíny a cudzie slová v mediálnej komunikácii – nevyhnutnosť či kamufláž?*. Uvádza, že jazyk zažíva expanziu cudzích slov a ľudia radi používajú množstvo cudzích slov bez ohľadu na adresáta. Niekedy ani oni sami dobre nepoznajú ich pravý význam, ale v reči ich uplatňujú len kvôli dojmu akejsi odbornosti, aby tak zastreli svoje vedomostné nedostatky.

Autorky Svetlana Kapalková, Jana Kesselová, Daniela Slančová a Stanislava Zajacová vo svojom príspevku *Sociokultúrna a jazyková podmienenosť tvorby testu komunikačného správania dieťaťa raného veku* predstavujú test TEKOS (test komunikačného správania dieťaťa) vytvorený na príklade testu CDI (MacArthur Communicative Development Inventories) a nasledovnú metodológiu vytvárania jeho lexikálnej a morfolologickej časti. Daný test bol vytvorený za účelom hodnotenia komunikačných schopností dieťaťa v ranom veku. Predmetná štúdia sa zaoberá princípmi výberu lexikálnych a morfologických javov, ktoré sú prototypmi a majú pôvod v reálnej komunikácii slovensky hovoriaceho dieťaťa. V tomto výskume detskej reči dôležitú úlohu zohráva porovnávací aspekt so štyrmi jazykovými mutáciami (taliančina, francúzština, ruština, americká angličtina).

Akustické parametre farby hlasu si ako tému svojho príspevku vybrali Július Zimmermann a Mariana Kraviarová. Zaoberajú sa možnosťami detekcie rôznych charakteristík akustického rečového signálu (hlasu). Autori analyzujú možnosti experimentálnej fonetiky. Pri ich skúmaní im bol nápomocný aj simulátor artikulačného traktu.

Koncepcia bielorusko-slovenského a slovensko-bieloruského prekladového slovníka je témou príspevku Viktorie Liashuk a Ivany Džundovej. Na Slovensku nie je bieloruský jazyk veľmi známy, a tak sa autorky podujali priblížiť nám ho. Text príspevku je napísaný dvojjazyčne, aby sa vyzdvihla dvojjazyčná prekladová slovanská lexikografia.

Problematikou lokalizácie ako súčasťi translológie sa zaoberá Martina Maťátková v štúdiu *Lokalizace jako překladatelská disciplína, její přínos a didaktika*. Vysvetľuje pojem lokalizácia, ktorý býva nahrádzaný pojmom globalizácia a v tejto súvislosti sa spomína aj internacionalizácia. Autorka sa zmieňuje o tzv. hierarchii GILT (globalizácia, internacionalizácia, lokalizácia, preklad), ktorou možno vymedziť pojem lokalizácia voči prekladu, globalizácii i internacionalizácii. Uvádza dva druhy lokalizácie: lokalizácia internetových stránok a lokalizácia softvéru, ktoré sa stávajú predmetom výučby na translologických inštitútoch vysokých škôl. Autorkine úvahy o didaktike lokalizácie smerujú k tomu, či oddeliť výuku spomínaných dvoch druhov lokalizácie, prípadne ako sa líši ich didaktika.

Cieľom príspevku Jarmily Opalkovej *Jazykové stereotypy v translácii z didaktického pohľadu* bolo upozorniť na niektoré didaktické postupy v translácii. Zároveň zdôrazňuje dôležitosť premyslenej prípravy budúcich mediátorov.

Ivan Sabadoš analyzuje *Zmeny vo fungovaní prevzatej lexiky v ukrajinskom zakarpatskom nárečí v povojnovom období*. Venuje sa skúmaniu prevzatej slovnej zásoby v ukrajinskom zakarpatskom nárečí, ktorá pochádza z nasledujúcich jazykov: maďarský, nemecký, rumunský, staroslovanský, ruský, poľský, český, slovenský a iné. Zároveň píše o zmenách v lexike zakarpatského nárečia za posledných päťdesiat rokov.

Anna Višňovská vo svojom príspevku rozpracovala podnetnú tému *K percepcii moderných poetík v optike prekladu francúzskej literatúry – translácia, transfikcia, transmedialita?* Objektom jej záujmu sú problémy translácie niektorých nezvyčajných poetík

(napr. intertextualita, kreovanie hybridných umeleckých žánrov) vo francúzskej literatúre dnešnej modernej doby. Ako takéhoto druhu písania si autorka vybrala tvorbu francúzskej spisovateľky M. Durasovej, konkrétne *India Song*.

Zameraním práce Marty Vojtekovej *Dynamika systému sekundárnych predložiek v spisovnej slovenčine* je skúmanie sekundárnych predložiek, ich rozsahu a dynamiky. Hlavným predmetom výskumu sú lexikálne položky, ktoré primárne nie sú predložkami, ale už sa začínajú správať ako predložky.

V príspevku *Zhody a rozdiely v predložkovom systéme ruštiny a slovenčiny (na základe výskumu rusko-slovenského paralelného korpusu)* Marta Vojteková skúma zhody a rozdiely v predložkovom systéme ruského a slovenského jazyka pomocou ruskej predložky *čerez* a predložky *cez* - jej slovenského ekvivalentu. Analýzou sa preukázali rovnaké, ale aj odlišné funkcie daných predložiek. V príspevku nachádzame aj skúmanie predložky *čerez* v rusko-slovenskom paralelnom korpuse a jej translátologické ekvivalenty.

Formantová štruktúrna slovenských samohlások je témou príspevku Júliusa Zimmermanna. Autor opisuje Fourierovo a LPC spektrum, keďže sa tu zaoberá štruktúrou komplexného tónu pravidelných segmentov rečového signálu zobrazeného spektrom. Štúdiu ukončuje metóda porovnania spektrálnej štruktúry samohlások prostriedkami formantovej schémy.

Príspevok Eugena Zubenka *Asimilácia anglicizmov v ukrajinskej a slovenskej počítačovej lexike* pojednáva o adaptácii slov z anglickej slovnej zásoby v ukrajinskej a slovenskej počítačovej lexike. Vo všeobecnosti asimilácia prebieha vo fonetickej, ortografickej, sémantickej, morfolologickej, slovotvornej a štylistickej rovine. Autor si stanovil za cieľ zistiť, v ktorých rovinách a nakoľko si anglická počítačová lexika nachádza svoje pevné miesto v slovenskom a ukrajinskom jazyku.

Ako dokumentujú prezentované štúdie, vo vedeckom výskume pracovníkov FF PU v Prešove ide o výrazný posun od štruktúrneho chápania jazyka ku skúmaniu jazyka zasadeného do reálneho komunikačného kontextu a súčasne o taký výskum jazyka a literatúry, v ktorom sa za kľúčovú pokladá otázka: čo môžeme prostredníctvom výskumu jazyka a literatúry vypovedať o človeku a o kultúre society.